

Nasilje u porodici (partnerskim odnosima)

Šta je nasilje u partnerskom odnosu

Nasilje u bliskim relacijama se definiše kao bilo koja upotreba fizičke ili seksualne prisile, stvarne ili u pretnji, u intimnoj vezi. Ono može uključiti pojedinačni nasilni akt, ili veći broj postupaka koji formiraju obrazac zlostavljanja kroz ispoljavanje uvredljivog i kontrolišućeg ponašanja.

Obrazac zlostavljanja

- Fizičko zlostavljanje
- Emocionalno i psihološko zlostavljanje
- Seksualno zlostavljanje
- Kriminalno uznemiravanje (proganjanje)
- Pretnje da će nauditi deci, drugim članovima porodice, kućnim ljubimcima i imovini

Nasilje se koristi da bi se zastrašio, ponizio ili uplašio partner u intimnoj vezi, ili da bi se on učinio nemoćnim. Karakteristična je ponovljena viktimizacija.

Skrivenost

- Nasilje u porodici često ostaje skriveno.
- Žrtva može biti nevoljna da prijavi nasilje jer:
 - može biti emocionalno vezana za partnera koji je zlostavlja
 - može verovati da tako čuva svoju vezu i porodicu drži na okupu
 - može se plašiti da će se partner osvetiti njoj ili bliskim osobama
 - se plaši da će biti stigmatizovana
 - je ekonomski zavisna od nasilnog partnera
 - živi u izolovanoj oblasti
 - je socijalno izolovana
 - oseća stid, nemoć i nema pristup informacijama i resursima
 - ne veruje da će je sistem zaštititi i zaustaviti nasilje
- Nasilje koje dožive žene je teže i češće se ponavlja nego ono koje je usmereno na muškarce.

Nasilnik

- Model Moći i kontrole - primarna motivacija zlostavljača je da **uspostavi kontrolu** nad žrtvom.
- Taktike kontrole (sprečavanje žrtve da napusti partnerski odnos):
 - izolacija, pretnje, emocionalno zlostavljanje
 - povremena ugađanja žrtvi,
 - degradacija i nametanje trivijalnih zahteva
 - pretnje ili izvršenja kidnapovanja, seksualnog zlostavljanja ili fizičkog povređivanja dece žrtve
 - kontrolisanje finansija
 - seksualno zlostavljanje žrtve
 - pretnje samoubistvom/ubistvom
 - uznemiravanje i proganjanje

Žrtva

- ambivalencija, poricanje i bespomoćnost koje često karakterišu žrtve zlostavljanja mogu biti naučene poruke koje su žrtvi omogućile da preživi nasilje.
- Jedinstvena priroda ove vrste nasilja provocira nerazumevanje okoline

Faktori koje žrtve mogu uzeti u obzir pri odlučivanju - ostati ili otići

- strah
- eskalacija nasilja koja obično prati separaciju
- samohrano roditeljstvo u siromaštvu
- suočavanje s potencijalnim gubitkom dece u borbi za starateljstvo
- problemi bezbednosti
- složenost odnosa sa zlostavljačem

Prepreke za napuštanje odnosa

- uverenje da je ostanak bolji za decu
- nedostatak kvalifikacija za posao
- finansijska zavisnost od zlostavljača
- nemogućnost da priušti pravnu pomoć u vezi s razvodom, starateljstvom i zaštitom
- strah od intervencije pravosudnog sistema
- izolacija žrtve od društvenih i porodičnih veza
- zlostavljač izražava žaljenje i obećava da će se promeniti
- nedostatak poverenja u pravosudni sistem

Uobičajene strategije preživljavanja ili suočavanja s nasiljem od strane žrtava

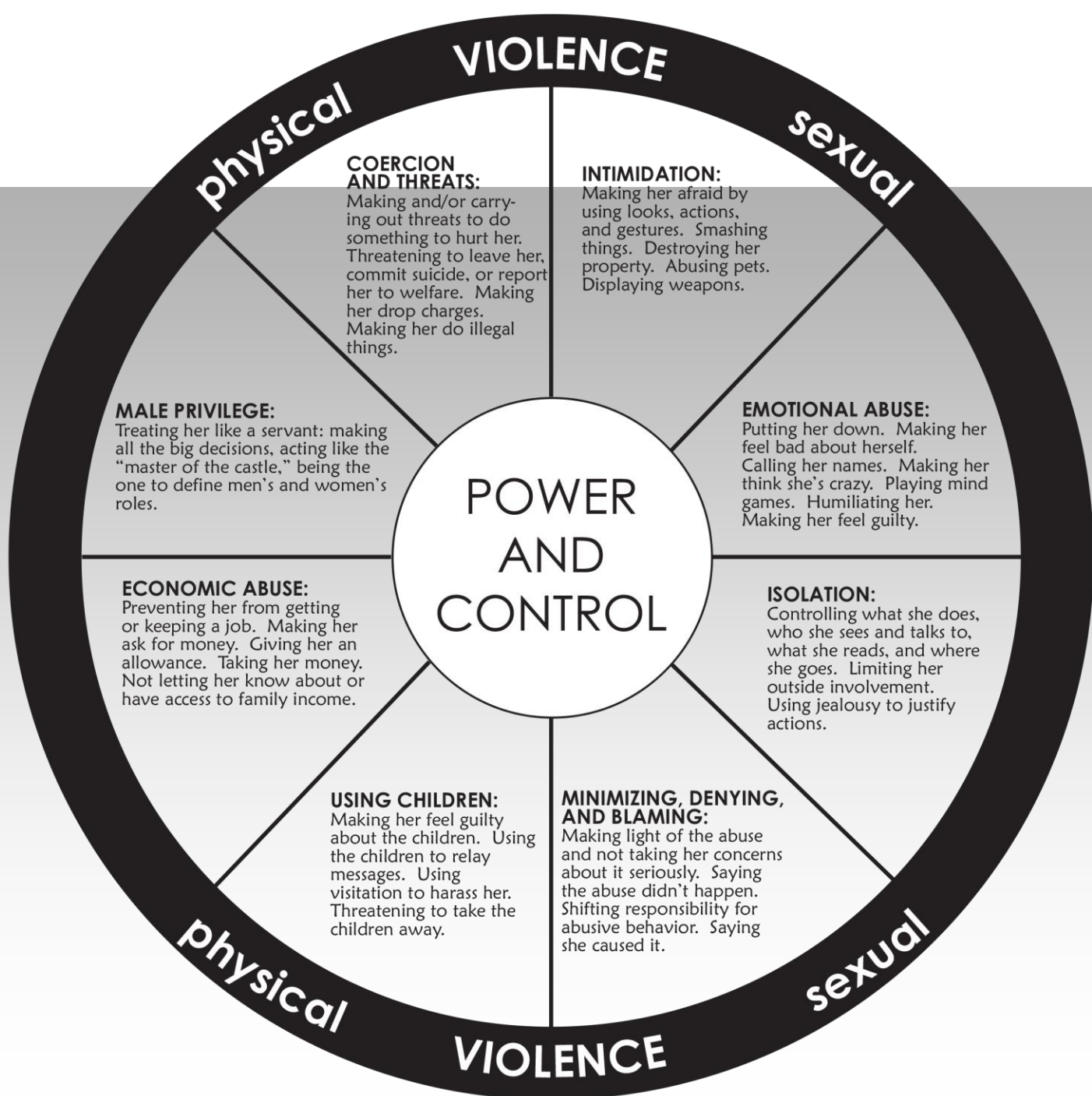
- minimizovanje ili poricanje nasilja
- preuzimanje odgovornosti za nasilje
- upotreba alkohola ili droga kako bi otupela
- samoodbrana
- traženje pomoći
- ostajanje u vezi da bi se sprečila eskalacija nasilja

Deca izložena porodičnom nasilju

- Razvoj i emocionalno blagostanje dece koja žive s nasiljem u porodici su značajno kompromitovani
- Deca koja žive s nasiljem u porodici mogu biti direktno fizički povređena, ili slučajno usled toga što su prisutna kad se događa nasilje.
- Ona su takođe u povećanom riziku da budu zanemarena, kao i emocionalno, fizički ili seksualno zlostavljana
- Osobe koje fizički zlostavljaju svoje partnere često zlostavljaju i svoju decu (između 50 i 70%)

Teorijski modeli nasilja u porodici

- **model moći i kontrole** smešta ženske žrtve u okvir patrijarhalne porodice i socijalne strukture, podrazumeva da je fizički agresor muškarac, i to je način da on postigne dominantni status.
- **“točak moći i kontrole”**
 - prinuda i pretnje
 - zastrašivanje
 - emocionalno zlostavljanje
 - izolacija
 - ekonomsko zlostavljanje
 - korišćenje dece
 - korišćenje muških privilegija
 - minimiziranje/poricanje/okrivljavanje.

Potter: uloga gneva

- Kognitivne pristrasnosti gnevni osoba
- Nerazvijena empatija
- Osećanje sigurnosti je najbolji inhibitor besa, pa tako i nasilja u porodici
- Teorije o afektivnoj vezanosti - nalazi koji ukazuju na povišeni rizik za nasilje u porodici povezan sa nesigurnim stilovima vezanosti,
- Ljubomora u partnerskoj vezi kao aspekt problema sa gnevom i nasiljem u porodici.

Hamel – rodno nepristrasna procena

- muškarci i žene mogu biti žrtve i počinioci
- uzroci zlostavljanja partnera su različiti, ali slični kod oba pola
- distinkcija žrtva/nasilnik prenaplašena jer je većina partnerskog zlostavljanja uzajamna
- žene su izložene mnogo težim fizičkim povredama nego muškarci, što je rezultat razlike u fizičkoj snazi.
- tretman treba da uzme u obzir polne razlike u biološkim karakteristikama, ličnosti, komunikaciji i socijalnim ulogama.

Teorije o afektivnoj vezanosti

- Afektivna vezanost uključuje tendenciju da se traži i postigne bliskost sa specifičnom osobom, posebno u stresnoj situaciji.
- To je regulativni sistem koji obezbeđuje zaštitu i osećanje sigurnosti za bebu.
- Postoji standardna sekvenca reakcija bebe na odvajanje od figure afektivne vezanosti: protest, očajanje i detačment (odvajanje, otuđenost).
- U toku druge godine dete formira unutrašnje radne modele afektivne vezanosti, koji uključuju koncepciju o sopstvenoj vrednosti ili bezvrednosti, kao i pozitivne ili negativne predikcije o posledicama afektivne vezanosti.

Stilovi atačmenta kod beba

- **sigurni:** beba je uznemirena, traži majku, oseća olakšanje kad se majka vrati i vraća se igri
- **anksiozni/izbegavajući:** beba oseća distress ali ignoriše majku kad se ona vrati
- **anksiozni/ambivalentni:** beba pokazuje visok nivo distressa i ponašanje koje je mešavina pristupanja i odbacivanja kada se majka vrati
- **dezorganizovan/dezorijentisan:** dete ne ispoljava konzistentan obrazac ponašanja i pokazuje neka neobična ponašanja po povratku majke

Stilovi afektivne vezanosti odraslih

- **Siguran:** bazično poverenje u sebe i druge, rezilijentne i adaptibilne, mogu biti zadovoljne i bliskošću i autonomijom.
- **Odbacujući:** visoko samovrednovanje, druge opažaju kao manje vredne, izbegavaju bliskost ali mogu biti kritizerski nastrojene i kontrolišuće u partnerskim vezama.
- **Preokupirani:** osobe imaju nisko samovrednovanje i procenjuju druge kao vrednije, pokazuju visoku anksioznost i nisko izbegavanje, zavisne
- **Strašljivi:** opažaju i sebe i druge negativno, visoke su i na anksioznosti i na izbegavanju, traže prihvatanje ali izbegavaju intimnost jer se plaše odbacivanja

Povezanost nasilja i stilova afektivne vezanosti

- Iz perspektive afektive vezanosti, **gnev je isprovociran kad postoji pretnja separacije**, i on ima funkciju da se osigura očuvanje odnosa.
- osobe sa nesigurnim stilovima vezanosti (posebno preokupirani i strašljivi) mogu imati **poremećene, preterane ili pogrešno usmerene potrebe za vezanošću** (stalno se plaše odbacivanja, ruminiraju o negativnim interakcijama, postaju hipersenzitivni i ljubomorni, pri čemu mogu koristiti i agresivna sredstva).

Povezanost nasilja i stilova afektivne vezanosti (Bartholomew i sar., 2001)

- **Odbacujući:** na distanci i grubo, kad se naljute skloniji su da napuste odnos.
- **Preokupirani i strašljivi:** visok nivo negativnog afekta i gneva.
- Preokupirane osobe su posebno sklone da postanu i nasilne i žrtve nasilja (i muškarci i za žene), strašljivi muškarci takođe, strašljive žene - žrtve.
- Većina nasilnih muškaraca - preokupirani ili strašljivi.
- Žene u nasilnom odnosu - 53% preokupirane i 35% strašljive.
- Interakcije stilova vezanosti partnera: dve preokupirane osobe su često u visoko rizičnom odnosu; **kombinacija strašljive žene i preokupiranog muškarca** je bila najbolji prediktor muškog jednosmernog nasilja
- Obrnuta situacija je takođe uobičajena među nasilnim odnosima i prediktivna za teško zlostavljanje i uzajamno zlostavljanje.

Povezanost nasilja i stilova afektivne vezanosti – ostali nalazi

- Cowan i Cowan (2001) - nesiguran muškarac sa sigurnom ženom predstavlja najnegativniji i najrizičniji obrazac u njihovom istraživanju
- Roberts i Noller (1998) – dve nesigurno vezane osobe su visoko rizična kombinacija, posebno ako je jedan partner zabrinut zbog mogućeg odbacivanja a drugi se plaši bliskosti

Uloga fragilnog samopoštovanja u nasilju u porodici

- DiGiuseppe and Tafrate (2007) pronašli i da gnev prati visoko ali nestabilno samopoštovanje, veza sa odbacujućim i preokupiranim stilom afektivne vezanosti.
- Hronično ljubomorna osoba ne mora imati nisko samopoštovanje, ali često oseća neadekvatnost u određenoj oblasti funkcionisanja, anticipira odbacivanje

Uloga ljubomore u nasilju u porodici

- Ljubomora u partnerskoj vezi je **potreba da se sačuva partner u slučaju pretnje od strane stvarnog ili zamišljenog rivala**; normalna, ekscesivna, iracionalna
- Ljubomora korelira sa: anksiozno-ambivalentnim stilom afektivne vezanosti, strašljivim stilom afektivne vezanosti, senzitivnošću na odbacivanje i nasilništvom u partnerskim odnosima.
- Sigurne osobe imaju najniže skorove na ljubomori
- Izbegavajuće osobe usmeravaju gnev na rivala, dok anksiozne potiskuju gnev i ne konfrontiraju se partneru.

Poterova tipologija nasilnika u porodici

1. Nizak nivo agresije – nepatološka grupa: uključuje osobe oba pola koje povremeno ispoljavaju fizičku agresiju u intimnoj vezi ali ne pate od poremećaja ličnosti i agresija obično nije intenzivna

- Podtipovi:
 - a) povremena agresija usled emocionalne preopterećenosti i kasnije žaljenje
 - b) situacioni problemi koji mogu izazvati povremeno, ali i teže nasilje
 - c) agresija kao način postizanja dominacije kao dela muške uloge
- Tretman: edukacija fokusirana na prihvatanje nenasilnog ponašanja u u vezi, redukcija stresa, kontrola besa i upravljanje konfliktima

Poterova tipologija nasilnika u porodici

2. Zahtevan – crte granične ličnosti, a moguće i dijagnoza graničnog poremećaja ličnosti.

- Stilovi afektivne vezanosti su obično kombinacija preokupiranog i strašljivog, ekstremno su ljubomorni i posesivni, imaju osećaj unutrašnje praznine i ne mogu da sebe umire, nasilni kad anticipiraju ili dožive emocionalno odbacivanje
- Tema: Ne mogu da živim bez tebe, pa ne mogu da te pustim da odeš.
- Tretman: edukacija fokusirana na prava drugih da žive sopstvene živote, dugoročna individualna terapija

Poterova tipologija nasilnika u porodici

3. Antisocijalne crte. Odbacujući stil vezivanja ali i snažan doživljaj da imaju pravo na nešto, niska empatija, visoko generalno nasilno ponašanje, namerna upotreba taktika zastrašivanja i česta zloupotreba alkohola i droga

- ljubomorno čuvaju partnera zato što ga poseduju i ne dozvoljavaju da ga iko drugi poseduje.
- Tretman: bezuspešan? Poter: neki mogu imati koristi od edukacionih napora usmerenih na razvijanje prosocijalnih vrednosti (krivica, empatija, poštovanje i sl.), kod nekih postoji potencijal za razvoj, ako nemaju potpuno formirani antisocijalni poremećaj ličnosti.

Poterova tipologija nasilnika u porodici

4. Agresija kao derivat. Ovi agresori imaju neko fizičko ili psihološko stanje koje objašnjava veći deo ili čitavo njihovo agresivno ponašanje (npr. alkoholizam, paranoidna shizofrenija, teška depresivna epizoda, PTSD, hronični bol i sl.)

- razumeti tačnu povezanost između nasilja i drugog poremećaja, tj. koliki deo nasilnog ponašanja može biti sekundaran u odnosu na drugi problem.
- Tretman treba da se usmeri uglavnom na taj drugi poremećaj.